

Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

> Retouradres Postbus 20011 2500 EA Den Haag

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-
Generaal
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

**Directoraat-Generaal
Bestuur en
Koninkrijksrelaties**
Bestuur, Democratie en
Financiën

Turfmarkt 147
Den Haag
Postbus 20011
2500 EA Den Haag
www.facebook.com/minbzk
www.twitter.com/minbzk

Datum 4 april 2014
Betreft Beantwoording Kamervragen

Kenmerk
2014-0000179278

Uw kenmerk
2014Z05628;
2014Z05738

Hierbij bied ik u de antwoorden aan op de schriftelijke vragen van het lid Klein (50PLUS) (2014Z05628) over het opmerkelijke aantal 'spookstemmen' uitgebracht bij de gemeenteraadsverkiezingen (ingezonden 27 maart 2014) en van het lid Taverne (VVD) (2014Z05738) over 'spookstemmen' en onregelmatigheden bij de gemeenteraadsverkiezingen 2014 (ingezonden 28 maart 2014).

De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,

dr. R.H.A. Plasterk

Vragen van het lid Klein (50PLUS) over het opmerkelijke aantal 'spookstemmen' uitgebracht bij de gemeenteraadsverkiezingen (ingezonden 27 maart 2014)

Datum

4 april 2014

Kenmerk

2014-0000179278

1

Heeft u kennisgenomen van berichten dat verschillen tussen het aantal getelde stembiljetten en het aantal getelde kiezers bij de laatste gemeenteraadsverkiezingen zó groot zijn geweest, dat dit effect kan hebben op de einduitslag van de verkiezingen?¹

Antwoord 1

Ja.

2

Zijn dergelijke verschillen bij voorgaande verkiezingen 'met het potlood' óók geconstateerd? Zo ja, wat is er gedaan om deze verschillen te mitigeren?

Deze vraag wordt in combinatie met vraag 4 beantwoord.

3

Acht u de bevindingen van de steekproef van het Algemeen Dagblad in de officiële processen verbaal van ruim 50 gemeenten representatief voor de gang van zaken bij de meeste gemeenten? Kunt u uw antwoord motiveren?

Antwoord 3

Mij zijn geen aanwijzingen bekend dat de door het Algemeen Dagblad onderzochte processen-verbaal een ander beeld laten zien dan de processen-verbaal van andere centraal stembureaus.

4

Vindt u dat met een verwijzing naar 'mensenwerk' en de 'lange werkdag' in het stemlokaal een bevredigende verklaring gegeven wordt voor de geconstateerde verschillen tussen aantallen stembiljetten en kiezers, en de verschillen tussen het aantal stembiljetten en het aantal stempassen en volmachten?

Antwoord 2 en 4

Aan de (meestal kleine) telverschillen op stembureauniveau kunnen vele oorzaken ten grondslag liggen. Het kan gaan om telfouten, maar niet zelden zijn er ook andere oorzaken aan te wijzen. Zo kan het voorkomen dat kiezers hun stembiljet abusievelijk meenemen in plaats van het in de stembus te deponeren, of dat stembureauleden abusievelijk een stembiljet te veel of te weinig geven aan een kiezer die een of meer volmachtstemmen wil uitbrengen. Ook gebeurt het wel dat stembiljetten die door kiezers zijn teruggegeven (omdat zij een vergissing hebben gemaakt) door stembureauleden, voorzien van het stempel "ongeldig", ten onrechte in de stembus worden gedeponerd. Bij de stemopneming worden deze stembiljetten dan meegeteld als ongeldig uitgebrachte stemmen. Verder kan het voorkomen dat de stempas van een kiezer die zich niet blijkt te kunnen legitimeren, ten onrechte wordt ingehouden, of door de kiezer wordt achtergelaten bij het stembureau. Een andere oorzaak kan zijn dat in sommige gemeenten

---

¹ Algemeen Dagblad 26 maart 2014 en website Algemeen Dagblad 26 maart 2014: <http://www.ad.nl/ad/nl/1012/Nederland/article/detail/3622663/2014/03/26/Veel-spookstemmen-voor-gemeenteraad.dhtml>

meerdere stembureaus worden ondergebracht in één ruimte, wat het risico meebrengt dat kiezers hun ingevulde stembiljet ongezien in de verkeerde stembus deponeren. Soms worden deze en dergelijke vergissingen opgemerkt en neemt het stembureau in zijn proces-verbaal een verklaring op voor de verschillen, maar het komt ook voor dat de vergissingen niet worden opgemerkt; dan kan het stembureau het ontstane verschil dus niet verantwoorden.

Datum

4 april 2014

Kenmerk

2014-0000179278

Het is zaak om ervoor te zorgen dat deze fouten worden voorkomen. Dat is ook de reden waarom sinds 2007 elke verkiezing door mijn ministerie wordt geëvalueerd. Aan de hand van de uitkomsten van de evaluatie kan dan worden geleerd voor de volgende verkiezingen. Ik heb reeds naar aanleiding van berichten over de verschillen tussen de toegelaten kiezers en de getelde stembiljetten de gemeenten in een circulaire (opnieuw) gewezen op bovenstaande risico's, en hen gevraagd hun stembureauleden voor de aanstaande Europees Parlementsverkiezingen beter te instrueren.

Ik heb geen aanleiding om te veronderstellen dat er bij de raadsverkiezingen van 19 maart 2014 méér verschillen zijn voorgekomen dan bij voorgaande verkiezingen. Wat anders is ten opzichte van eerdere verkiezingen, is dat deze verschillen expliciet zijn opgenomen in de processen-verbaal van de stembureaus, zijn geaggregeerd en digitaal toegankelijk gemaakt. Voor het eerst moet in de processen-verbaal worden vermeld of er verschillen zijn tussen het aantal stembiljetten en het aantal toegelaten kiezers, en moet voor deze verschillen waar mogelijk ook een verklaring worden gegeven. Bovendien gold voor het eerst dat het centraal stembureau zijn proces-verbaal digitaal moest publiceren. De processen-verbaal zijn nu voor het eerst relatief eenvoudig te raadplegen. Doel van deze wijzigingen is het verkiezingsproces transparanter en controleerbaar te maken.

5

Deelt u de opvatting van hoogleraar Politicologie Marcel Wissenberg dat de geconstateerde afwijkingen bepalend kunnen zijn voor een restzetel of voorkeursstelsel en derhalve "echt te hoog" zijn? Zo ja, welke consequenties verbindt u hieraan? Wat betekent dit voor de geldigheid van stemmen? In hoeverre is er aanleiding (geweest) voor hertelling?

Antwoord 5

Afhankelijk van de uitslag in een concreet geval, kunnen telfouten inderdaad van invloed zijn op de (rest)zetelverdeling of op het al dan niet behalen van de voorkeursdrempel door een kandidaat. Ik wijs er daarbij overigens op dat, wanneer de verschillen niet door telfouten zijn veroorzaakt, maar door een of meer andere van de hiervoor genoemde factoren, een hertelling ook niet tot een andere uitkomst zal leiden.

Dit laat onverlet dat het voorkomen van telfouten mijn aandacht heeft. Voor de verkiezing van de gemeenteraden en het Europees Parlement is door mijn ministerie een nieuwe instructie aan de gemeenten beschikbaar gesteld. In die instructie, die voor de leden van de stembureaus is bedoeld, is een manier van tellen van de stembiljetten aanbevolen die het maken van telfouten kan helpen voorkomen.

De vraag of er al dan niet een hertelling moet plaatsvinden, moet worden beantwoord door het centraal stembureau en/of door het vertegenwoordigend orgaan waarvoor de verkiezing heeft plaatsgevonden (in casu de raad). Het

centraal stembureau kan alleen tot hertelling overgaan indien een ernstig vermoeden bestaat dat door een of meer stembureaus bij de stemopneming zodanige fouten zijn gemaakt dat zij van invloed kunnen zijn op de zetelverdeling (artikel P 21, eerste lid, van de Kieswet). Ook de raad kan besluiten tot hertelling (artikel V 4, vierde lid, van de Kieswet); deze bevoegdheid is, anders dan die van het centraal stembureau, niet geclausuleerd.

Datum

4 april 2014

Kenmerk

2014-0000179278

6

Kan het gebruik van een stem- of telmachine het geconstateerde probleem volledig wegnemen? Kunt u dit toelichten?

Antwoord 6

De Tweede Kamer heeft op 21 maart 2014 het kabinetsstandpunt ontvangen over het advies van de Commissie elektronisch stemmen in het stemlokaal (de commissie-Van Beek)². Een stemmachine waarmee de kiezer stemt en waarmee ook de stemmen worden geteld, komt naar de mening van het kabinet (en ook van de commissie) niet voor gebruik in aanmerking. Wel wil het kabinet de door de commissie aanbevolen stemprinter en het elektronisch tellen van de geprinte stem verder op haalbaarheid onderzoeken.

Ook bij elektronisch tellen zijn fouten niet uit te sluiten. Hoe groot de foutmarge met elektronisch tellen zal zijn, zal moeten worden onderzocht. Overigens, zoals ik hiervoor al heb geschreven, zijn de verschillen tussen het aantal toegelaten kiezers en het aantal stembiljetten niet alleen veroorzaakt door telfouten.

---

²TK 2013-2014, Kamerstuk 33829 nr. 3.

Vragen van het lid Taverne (VVD) over 'spookstemmen' en onregelmatigheden bij de gemeenteraadsverkiezingen 2014 (ingezonden 28 maart 2014)

1

Kent u het feit dat er in 235 gemeenten afwijkingen zijn geconstateerd tussen het aantal opgekomen kiezers en het aantal getelde stembiljetten, en dat er in totaal zo'n 7.387 spookstemmen zouden zijn uitgebracht?³

Datum

4 april 2014

Kenmerk

2014-0000179278

Antwoord 1

Ja.

2

Deelt u de verklaring van de secretaris-directeur van de Kiesraad dat de onregelmatigheden zijn veroorzaakt door het feit dat het tellen van de stemmen nog steeds met de hand gedaan wordt? Zo nee, bent u bereid om te laten onderzoeken hoe deze afwijkingen precies zijn veroorzaakt?

Antwoord 2

Ik verwijs naar mijn antwoord op de vragen 2, 4 en 5 van het lid Klein (50PLUS)⁴.

3

Deelt u de mening dat elektronisch stemmen de oplossing is ter voorkoming van deze afwijkingen, en zo ja, bent u bereid om, zodra dat technisch veilig kan, elektronisch stemmen zo snel mogelijk te herintroduceren om dergelijke fouten in de toekomst te voorkomen? Zo ja, bent u bereid om het traject naar elektronisch stemmen, zoals geschetst op pagina 7 van uw brief over elektronisch stemmen en tellen van 21 maart 2014 (Kamerstuk 33 829 nr. 3), waar mogelijk te versnellen?

Antwoord 3

Ik zie geen mogelijkheid om een ander tijdpad te volgen dan is weergegeven in het kabinetsstandpunt over het advies van de Commissie elektronisch stemmen in het stemlokaal (de commissie-Van Beek)⁵. Voor het overige verwijs ik naar mijn antwoord op vraag 6 van het lid Klein (50PLUS).

---

³ <http://www.nu.nl/gemeenteraadsverkiezingen/3736961/veel-meer-gemeenten-met-spookstemmen.html> en <http://www.ad.nl/ad/nl/2061/Raadsverkiezingen/article/detail/3623365/2014/03/27/Twijfel-over-7387-spookstemmen.dhtml>

⁴ 2014Z05628

⁵ TK 2013-2014, Kamerstuk 33829 nr. 3.